

Kovács Újszászy Péter

A keresett nyelv

Az emberek közti legnagyobb realitást a végérvényesen beállott csend jelenti, állítja *Ars poetica helyett* című értekezésében Pilinszky János. Kali Ágnes debütkötetének létrejöttét is a külső hallgatagság mögött rejtőző belső zaj ihlette. Az apa elvesztésével járó tapasztalatok ugyanis az idő múlásával látszólag háttérbe szorulnak, de az individuum tudattalanjában mindvégig élnek. Az *Ópia* születését is nagy valószínűséggel a tudattalan mélységeiből előhívott tapasztalatok ihlették. Állításomat a kötet nyitó- és zárómotívuma támasztja alá, a motívum ugyanis egy rémálom, amelyben az alig huszonevévesen öngyilkosságot elkövetett férfi arra ösztönzi lányát, hogy irtsa ki élő szeretteit, mert ezáltal ők ketten újrakezdehetik: „*Azt mondta, ha mindenkit lelővök, aki itt áll, visszatér, újrakezdejük, mi ketten, apám és én. Lőni kezdtem.*” Ez nem jelent mást, mint hogy az apa kommunikálni próbál lányával. Megtörni igyekszik a hallgatást, amit az elmúlás kettejük kapcsolatára rásütött, de a kötet végére éppenséggel a korábban még kezdeményezői szerepkörben megjelenő apa tűnik el, és burkolódik csendbe, holott a versbeszélőben él a szándék, hogy megtanulja azt a nyelvet, amin Kali Szabolcs életében rajta kívül talán senki más nem tudott: az eltűnt, de soha el nem fogyó apakép nyelvét. Ez a nyelv a szerző saját beszélői szólómával, annak az apához való tényleges kiszólásaival ötvöződik. Hervay Gizella szerint a másik nyelvének elsajátításával, szavai megismerésével társra találunk: „És megtörténhetik: társra is találhatunk, csak meg kell tanulnunk az ő egyetlen, soha meg nem ismételt nyelvét. Csak meg kell ismernünk, a föld rétegein át haladva, a történelem korszakain át haladva, eljutva oda, ahol ő, csak ő, ahol ő a teljes világegyetem, és megszólítani.” (Hervay Gizella, *Levél helyett*)

Kali azonban nem talál rá erre a társra, sőt az *Ópia* a megszólított apa képében formálódó magány mentén épül fel, és bontakozik ki. Kali Ágnes jó ismerője a(z) (apa)hiányversek nyelvének. Metaforákon, élethelyzeteken keresztül szólítja meg azt, aki négyéves korában végérvényesen hátat fordított neki. *Möebius* című versében a földre szorított szarvas metaforájával jeleníti meg a művészt, aki nem tudott visszafele lépni, és aki mögé – továbbgondolva Szilágyi Domokost – képtelen volt felzárkózni a világ. Fontos, hogy bár a versben megjelenő nonhumán entitást emberek veszik körül, ez az állat mégis egyedül van. A szarvas helyzetét nem a különbeke, inkább a Pilinszky által megfogalmazott végérvényesen beállt csend jellemzi, ami az emberek komplex módon összetartó világától eltérővé, mi több, beilleszkedni képtelen lényé formálja:

*emberek jönnek minden irányból
vastag szíjakkal földhöz szorítják a szarvast
négykézláb rángatják az agancsát
ahányszor kitépik visszaző*

(...)

*a szarvas hallgat
a csont recseg
ahányszor elengedlek
(Möebius, 8.)*

Harmadik személyként értelmezem a szarvast az apa-lánya kapcsolatban. Olyan élőlényként, amely magában hordozza mind az apa, mind pedig a lány áldozatszerepének aspektusait: az értetlenséget, a pszichés megcsonkítottságot. Az elemzett vers jó választásnak minősült a nyitóversek keresésében, hiszen a kötet létrejötté tulajdonképpen annak a bizonyítéka, hogy a Kali Ágnes által elképzelt szarvas képes volt a vastag szíjakat elszakítva szárnyalni, azaz a bátorságnak tulajdoníthatóan lehetőség nyílt megte-

remteni az „apanyelvet”, ami a kötet alapjául szolgál. A verszárlatban felbukkanó csontreccsenés az elengedés nehézségét hivatott ábrázolni. Ezt az auditív elemet azért tartom kreatívnek, mert a költő nem az elszakadás megkopott sablonjaihoz folyamodva formál testet érzésének, hanem a csonttörés kezdő mozzanatának hangjához hasonlítja a válást. Az apa fizikai megszűnése belső küzdelmet idéz elő ugyanúgy, ahogy a csontok is a bőrszövet alatt, izomzattal körbehálózva, belül szenvednek törést.

A kötet második, 4 című verse igencsak eredeti képeket tartalmaz, mint pl. a *vályogtéglahattyúfa*. Ez utóbbi komplex jelentéstartalmát tekintve is különleges. A *hattyú* Esterházy Csokonai Lilijére tett utalás, akinek a költő debütkötetét ajánlotta. A *vályogtégl*a több szempontból is megközelíthető. A vályogból készült építőanyag gyorsan átmelegszik, így melegen tart, ugyanakkor gyengébb is: könnyebben porlad, mint az égetett agyagtégl. Az összetett szó utolsó elemeként megjelenő fát nem élőként, hanem sokkal inkább folyó sodorta élettelen rönkként képzelem el. Feltevésemben az is közrejátszik, hogy a versbeszélő rákötöz-né magát a vályogtéglahattyúfára:

*kötözz magadhoz, vagy én kötöm rád magam,
te vályogtéglahattyúfa.*

(4, 11.)

A vers azok közé tartozik, amelyek a lány nyelvén íródtak, és közvetlen az apát szólítják meg. Így kap létjogosultságot az apát jellemző szavak tömkelegét tartalmazó felsorolás:

*annyit éltél, mint schiele, beteg, önző, hülye,
semmi nem elég, én sem, persze, hogy nem.*

(4, 10.)

A kiváló képek mellett a 4-ben helyet kapnak patetikus, közhelybe forduló képzettársítások is: *görcsbe rándult pillanat; tavaszra várva éppen a télben; ő szült belém, aki szeretett.*

A kötet egyik központi motívuma a tej. Hamvas Béla a vér és a víz mellett a harmadik alapfolyadéként definiálja a tejet *A bor filozófiája* című munkájában, amelyet igen változatosan használ a szerző. Többnyire nem a biztonságérzet vagy a jóllakottság érzelmvilága társul a tejehez. Sőt egy ponton sűrű, fojtogató anyaggá válik, amely rosszullétet idéz elő:

*lányok kinőtt ruhákban öklendezik vissza
a melegített tejet*

(*Földszint, 13.*)

A *Földszint* egy újabb Csokonai Lillre vonatkozó utalást is tartalmaz:

Az anyák belealudtak a szomorúságba

(*Földszint, 13.*)

Esterházy regényének főhőse ugyanis szüléskor veszítette el a gyermekét. A *Földszint* nemcsak az anyaság kérdésköre szempontjából figyelemre méltó. Megragadott az, ahogyan a mindennapok monotóniájáról ír a szerző. Káli Ágnes értelmezésében a vasárnap nem a minőségi időtöltés fellegvára, hanem a fizikai fájdalom, az epilepszia és az unalmas percek játszótere:

*Nézd, ahogy migrénbe borul a vasárnap.
Köd és halott fák szaga –
a sötétség minden lakásba máskor érkezik.*

(...)

*a tévében Szulejmán, az asztalon Müller Péter szeretetkönyve,
üres cigisdoboz, rivotril.*

A Hervay Gizellának ajánlott, *Fénytörés* című vers is a tej motívumrendszere köré szerveződve tárgyalja a gyermektelen-

ség kérdéskörét. Példaképének ajánlott művében Kali fordított Krisztus-szimbólumként mutatja be az anyát, aki a pelikántól eltérően nem fiait táplálja vérével, hanem a meg nem született gyermeknek szánt tejet kénytelen mintegy önmagába visszavezetve elfogyasztani:

*fekete ég alatt szomjazik az anya
saját tejét issza két hete
nincs akit szoptatni
senki nem támad fel*
(Fénytörés, 70.)

Az *Anyatej*ben két világ, a közel és távol közti ellentét szerveződik a szóban forgó motívum köré. A felütésben egy csonka család békéje tárulkozik fel:

*reggel anyu tejet főz,
kávéillat lappang a konyhában*
(*Anyatej*, 20.)

A vers végére az anyakép feloldódik, és helyét az általánosító „nő” kifejezés veszi át, kényszerű, habituális cselekvéssé formálva át a gyerekek táplálásához szükséges tej felforralását:

*reggel egy nő tejet főz,
a gyereket meg kell etetni*
(*Anyatej*, 21.)

„A vers az a titok, ami mindig meg tudja szűrni, fel tudja oldozni, élhetővé tudja tenni ezt a világot” – állítja a költő a *Litera* irodalmi portálnak adott januári interjújában. Kali Ágnes éppen azáltal teszi élhetővé a világot, hogy a kényelmetlenségeket, az apahiányból adódó fájdalmakat nem rejti véka alá, hanem hátborzongató szókimondással, nyitottsággal értekezik róluk. A kötetben megjelenő népi mondóka parafrázisa: „gólya, gólya gerli-

ce, mitől véres a combod?” is azt igazolja, hogy az *Ópia* felszínre hozza az árvaságból adódó kiszolgáltatottságot, az idézetben megjelenő végtag ugyanis egyértelműen nemi erőszak útján lett véres, mintegy jelezve azt, hogy az elhagyatottságból sarjadó traumák és titkok leleplezésért sóvárogva átvérzik a hétköznapokat.

Kali Ágnes első kötete egyedülálló a kortárs irodalmi palettán. A versgyűjtemény felépítésének kaotikusságát elárvultságból adódó elhagyatottságérzet lenyomataként értelmezem. Az *Ópia* szép ígéret a FISZ debütköteteinek sorozatában. Bátran ajánlom mindazoknak, akik egy eredeti módon megkomponált hiánytörténetre kíváncsiak.

Kali Ágnes: *Ópia*. FISZ Könyvek, Budapest, 2018.

Andrea Mantegna (1431–1506) – Mária gyermekével, tanulmány